

Legal Structure of Iran's New Petroleum Contracts (known as IPC)

Nazanin Shahbazpour¹

Received: 12 March 2024

Maryam Moradi²

Reception: 25 April 2024

Seyyed Baqer Mirabbasi³

Abstract

Oil contracts are of great importance due to their specific nature, from technical, legal, economic, financial, and environmental aspects. In the Iranian oil and gas industry, the traditional and common format of oil contracts has been mutual sales. In these contracts, the contractor is entitled to receive a fee in exchange for carrying out exploration, development, or production activities in the contracted area, and the costs incurred are collected based on a cost system specific to these contracts. The specific characteristics of this type of contract and the economic and political developments that have taken place and the need to make changes in the contractual models used in the Iranian oil and gas industry led to the introduction of a new format of oil contracts, known as IPC. In this article, we have examined and analyzed the legal foundations, nature, characteristics and features, governing principles and various dimensions of these contracts using an analytical and descriptive method. The results and findings of the research show that the new contractual format is a type of service contract with very few differences compared to counter-sale contracts, the use of which largely provides benefits to the oil and gas industry.

Keywords:

Oil contracts, counter-sale, IPC, contractor, National Iranian Oil Company

---

¹Student of International Law Department, Qeshm Branch, Islamic Azad University, Qeshm, Iran

²Assistant Professor, Department of Law, Islamic Azad University Qeshm International Campus, Iran

³ Professor of International Law Department, University of Tehran, Iran

<http://doi.org/10.30510/pscci.2025.490564.1143>

ساختار شناسی حقوقی و سیاسی قراردادهای جدید نفتی ایران

(موسوم به آی پی سی)

نازنین شهبازپور^۱ تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۰

مریم مرادی^۲

سید باقر میرعباسی^۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۰۹

چکیده:

قراردادهای نفتی به دلیل ماهیت خاص خود، از جنبه های فنی، حقوقی، اقتصادی، مالی، زیست محیطی دارای اهمیت فراوان می باشند. در صنعت نفت و گاز ایران، قالب مرسوم و رایج قراردادهای نفتی، بیع متقابل بوده است. در این قراردادها پیمانکار در مقابل انجام فعالیت های اکتشاف، توسعه یا تولید در منطقه قراردادی، مستحق دریافت حق الزحمه می گردد و هزینه های صورت گرفته براساس نظام هزینه ای مخصوص این قراردادها دریافت می گردد. ویژگی های خاص این نوع قرارداد و تحولات اقتصادی و سیاسی صورت گرفته و لزوم ایجاد تغییرات در مدل های قراردادی مورد استفاده در صنعت نفت و گاز ایران سبب معرفی قالب جدید قراردادهای نفتی، موسوم به آی پی سی گردید. در مقاله حاضر با روش تحلیلی، توصیفی به بررسی و تحلیل مبانی قانونی، ماهیت، اوصاف و ویژگی ها، اصول حاکم و ابعاد مختلف این قراردادها پرداخته ایم. نتایج و یافته های تحقیق نشان می دهد قالب قراردادی جدید از نوع قراردادهای خدمت و با تفاوت هایی بسیار کم نسبت به قراردادهای بیع متقابل می باشد که استفاده از آن تا حدود زیادی تامین کننده منافع صنعت نفت و گاز می باشد. **کلیدواژگان:** قراردادهای نفتی، بیع متقابل، آی پی سی، پیمانکار، شرکت ملی نفت ایران

^۱ دانشجوی گروه حقوق بین الملل، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران

^۲ استادیار گروه حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی پردیس بین الملل قشم، ایران

^۳ استاد گروه حقوق بین الملل، دانشگاه تهران، ایران

مقدمه و طرح مساله

صنعت نفت و گاز یکی از صنایع مادر و مولد است که در کشور ایران و بسیاری از کشورهای جهان از جایگاه بسیار ارزشمند اقتصادی و سیاسی برخوردار است. این صنعت به ویژه در کشورهای در حال توسعه می تواند منشا رشد و پیشرفت اقتصادی باشد (Barbieri, 2009:7). در کشور ایران صنعت نفت و گاز جایگاه نخست درآمدزایی و ارزآوری و صادرات را به خود اختصاص داده است و بخش مهمی از درآمدهای بودجه هرساله وابسته به فروش نفت و گاز و فرآورده های حاصل از این دو حامل انرژی است. (فرخانی، ابراهیمی، کاظمی، ۱۳۹۷: ۷۱) نوع و قالب قراردادهای استفاده شده در این صنعت از دیرباز از اهمیت اساسی برخوردار بوده است. پس از انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷، قالب قراردادی خدمت و نوع خاصی از این نوع قرارداد تحت عنوان بیع متقابل، مهم ترین ساختار قراردادی مورد استفاده در بخش بالادستی صنعت نفت و گاز بود. بعد از نزدیک به چهل سال استفاده از قراردادهای بیع متقابل در قسمت بالادستی صنعت نفت و گاز ایران، هیات وزیران به پیشنهاد وزارت نفت و با استناد جزء ۳ بند «ت» ماده ۳ و ماده ۷ قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱ و با توجه به مفاد بندهای ۱۲ تا ۱۴ سیاست های اقتصاد مقاومتی ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و با غایت پیشرفت حداکثری میدان ها یا مخازن مشترک، اجرای طرح های صیانت از مخازن (بهبود و افزایش ضریب بازیافت) و گسترش اکتشاف و شناسایی کامل منابع نفت و گاز کشور، تا سقف تولید اضافه روزانه یک میلیون بشکه نفت خام و دویست و پنجاه میلیون متر مکعب گاز طبیعی با اولویت میداین مشترک، شرایط عمومی، ساختار و الگوی قراردادهای بالادستی نفت و گاز مورخ ۱۳/۵/۱۳۹۵ و اصلاحات بعدی آن، ایران به دنبال جذب حداکثری سرمایه گذاری خارجی در میداین نفت و گاز و با به کارگیری تجربه قراردادهای قبلی خدمت از جمله قراردادهای بیع متقابل و با رویکرد کاهش نقاط ضعف قراردادهای قبلی و حفظ و تقویت نقاط قوت این قراردادها و البته با نگاهی به قراردادهای خدمت در سطح بین الملل اقدام به تعریف ساختار جدیدی برای قراردادهای نفتی خود نموده

است.

پیشینه موضوع

با توجه به این موارد سازوکارهای قراردادی در صنعت نفت به سه الگوی عمده امتیازی، مشارکت و خدمت تقسیم می‌شوند. ایران یکی از توانگرترین کشورهای دارای ذخایر بزرگ هیدروکربنی از سال ۱۳۵۳ هجری شمسی و با تصویب قانون نفت فقط در قالب قراردادهای خدمت توام با ریسک با شرکت‌های نفتی وارد ارتباطات قراردادی شد. مثال ویژه قراردادهای خدمت ایران در سال‌های پس از انقلاب اسلامی ایران به قراردادهای بیع متقابل شهرت یافت. حالا با پیشرفت سه دوره از این قراردادها، سرمشق جدیدی از قراردادهای نفتی ایران در حال وقوع است. (موسوی، ۱۳۹۶: ۲۷)

در خصوص موضوع تحقیق، تاکنون کتب و مقالاتی به رشته تحریر درآمده است. باقری، نیکبخت و قربانی در مقاله «بررسی مقایسه ای چارچوب قراردادی بیع متقابل و قرارداد نفتی ایران ((IPC)) در خصوص حقوق مالکیتی، شناخت ذخایر و رژیم مالی» با نگاه تطبیقی به بررسی موضوع پرداخته است. ملابراهیمی و ارفع نیا در مقاله «تحلیل روش های جایگزین حل و فصل اختلافات (ADR) در قراردادهای جدید بالا دستی نفتی ایران (IPC)» جنبه های حقوقی قراردادهای جدید را مورد تحلیل قرار داده است. موسوی در کتاب «تحلیل حقوقی الگوی قراردادی خدمت در بخش بالادستی صنعت نفت و گاز ایران» اشاره ای به قراردادهای جدید نفتی ایران نموده است. بررسی منابع نوشتاری موجود در خصوص موضوع نشان می دهد تحقیق مدونی در خصوص شناخت ساختار و ماهیت و ابعاد این قراردادها به عمل نیامده است. این تحقیق در پی آن است تا به خوانندگان شناخت جامعی در خصوص ابعاد مختلف این قراردادها ارائه دهد.

چارچوب نظری

شرکت های نفتی داخلی و خارجی بنگاه های اقتصادی هستند که در اصول ضابطه های بنگاه داری، نیتی جز به دست آوردن و تحصیل منافع سهامداران خود در فضای رقابتی ندارند. شرکت های ملی نفت به نمایندگی از دولت ها

باید تهیه ی منافع و مزایای نسل کنونی و نسل های آتی از منابع نفتی را مورد توجه قرار دهند؛ بدین جهت، منطق بنگاه داری لازم میدارد که شرکت های نفتی، جدا از نوع قرارداد و رژیم حقوقی حاکم بر آن، اول لافل کمترین بازده مورد قبول برای سرمایه گذاری های خود را با توجه به کمبودهای موجود در بازار جهانی سرمایه احتساب کنند و بع قراردادی را بپذیرند که درآمد ناشی از آن، در مقایسه با قراردادهای دیگری که در بقیه ی کشورها بستن و تنظیم کرده اند، رقابتی و قابل قبول باشد (درخشان، ۱۳۹۲: ۵۵). در آذرماه سال ۱۳۹۴ از مدل جدید قراردادهای نفتی ایران با عنوان اختصاری آی پی سی، برای توسعه میداین هیدروکربنی کشور رونمایی گردید که جایگزین قراردادهای بیع متقابل در صنعت نفت گردید. این قالب، یک قرارداد خدماتی بوده و بر خلاف بیع متقابل شرکت پیمانکار در تمامی فازهای اکتشاف، توسعه و تولید حضور دارد و هزینه و دستمزد آن از عواید حاصل از نفت تولیدی در قرارداد پرداخت می گردد (Sedco, 1968: 84).

قراردادهای جدید نفتی ایران از ویژگی های خاصی برخوردار هستند که سبب تمایز آن ها از انواع قراردادهای نفتی دیگر می گردد که به شرح زیر بررسی می گردند:

۱-۱ ماهیت قراردادهای آی پی سی

از نظر برخی حقوقدانان، یک قرارداد نفتی به لحاظ ماهوی نوعی قرارداد خصوصی و تابع اراده طرفین است. (ایرانپور، ۱۳۸۶: ۱۵) قراردادهای آی پی سی را باید از دسته قراردادهایی دانست که دولت یا یک شریک دولتی با نام نماینده و حافظ مصالح عمومی با شخص دیگر به عنوان شخصیت خصوصی انتفاعی منعقد می کند. فعالیت های موضوع قرارداد در قلمرو حاکمیت ملی است و دولت در اجرای آن ها مسئولیت عظیم و زیادی دارد. تمامی قراردادهای بسته شده در بخش بالادستی صنعت نفت و گاز را می توان از این نمونه دانست. قراردادهایی که اجرای آن ها تاثیرات زیادی در وضعیت اقتصادی دولت میزبان داشته و حتی در بعضی کشورهای دارای ذخایر نفتی، آثار آن از سطح اقتصاد و سیاست پیشی گرفته و به نوعی در ارتباط با امنیت ملی این کشورها نقش بازی می کند. به دلیل اشتیاق زیاد دولت ها به دخالت

در این قراردادها و افزایش زیادتر سود خود از یک طرف و ترس و اشوب طرف دیگر قرارداد از برهم خوردن تعادل و موازنه اولیه قرارداد در طول زمان، باعث می شود در این قراردادها با شرط هایی رو به رو شویم که در قراردادهای دیگر وجود ندارد. (edgar2016:67)

قراردادهای آی پی سی در حیطه معاهدات سرمایه گذاری خارجی، قراردادهایی هستند که بین یک کشور با کشورهای دیگر یا میان تجار و شرکت های تجاری یک کشور با کشور دیگر، منعقد می شوند و مورد تایید آنها می باشند. ماهیت قرارداد سرمایه گذاری خارجی باعث فاصله گرفتن ارتباط دولت و سرمایه گذار از چارچوب حقوق عمومی و نزدیکتر شدن به اقتضانات حقوق خصوصی می شود. (ابراهیمی، جعفری، ۱۳۹۷:۳)

علیرغم توضیحات ذکر شده، در خصوص ماهیت حقوقی قرارداد آی پی سی نفتی اتفاق نظری وجود ندارد و می توان نظرات ارائه شده را در دو گروه تقسیم کرد. برخی حقوقدانان و به ویژه حقوقدانان غربی بر این عقیده اند که این قراردادها تابع وضعیت حقوقی قراردادهای بین المللی هستند، لذا تحت حاکمیت اصول حقوق بین الملل، مانند الزام آور بودن تعهدات و محدودیت دولت ها در اعمال نفوذ و تحت حاکمیت یک سیستم حقوقی خارج از نظام حقوق ملی و حقوق فراملی قرار می گیرند. گروه دیگری از حقوقدانان بر این عقیده اند که این قراردادها تابع نظام حقوقی کشور میزبان هستند و در صورت اقامه دعوی باید براساس اصول حقوقی حاکم بر اینگونه قراردادها در کشور میزبان حل و فصل شوند. پس برای اعمال حاکمیت دولت ها باید کشور میزبان صلاحیتی فراملی داشته باشند. (Dongk,2010:67)

به نظر می رسد، با توجه به مالکیت دولت بر منابع نفت در اکثر کشورهای دنیا و دخالت دولت به عنوان نماینده منفعت عمومی و نه یک تاجر معمولی در این قراردادها از یک سو و نقش استراتژیک نفت در اقتصاد و سیاست کشورهای تولیدکننده از دیگر سو، جانبداری از ماهیت خصوصی این قراردادها و همسنگ انگاشتن طرفین قرارداد دور از واقعیت است. (بهدادی نیا، ضیایی، ۱۴۰۱:۱۸۹)

با بررسی ویژگی و اوصاف خاص این قراردادها می توان گفت از منظر حقوق

داخلی، اینگونه قراردادها خصوصیات ویژه خود را دارند و می توان آنها را قراردادهای بازرگانی دولتی برشمرد و هم در مقام انطباق با سایر قراردادهای معین در قانون مدنی، وجوه اشتراک و افتراقی را برای آنها قلمداد نمود. در نتیجه با نهادهای حقوقی مانند بیع و معاوضه و... مشابه هستند ولی هیچ کدام از آنها نیستند. این قراردادها، بین المللی هستند؛ اما این خصیصه نمی تواند الزامی در بین المللی کردن قراردادها ایجاد کند، بلکه این دولت میزبان است که براساس توانایی های خود چه در مسایل تکنولوژی و چه در منابع حقوقی، از منافع ملی در برابر منافع شرکت های سرمایه گذار دفاع کند. اگر این قراردادها داخلی تلقی شوند واجد هر دو ماهیت تصدیگری و حاکمیتی هستند؛ با این حال این قراردادها می توانند بین المللی نیز تلقی شوند و از سطح قرارداد داخلی فراتر روند. (David, 2011:59)

با بررسی در هارچوب این الگو و نمونه ی قراردادی می توان گفت که صنعت نفت ایران بقدری مشتاق به حفظ اصول قراردادی گروه قراردادهای خدمت در قسمت بالادستی است، به این دلیل که قراردادهای بیع متقابل و الگوی جدید قرارداد نفتی ایران هر دو از نمونه ی قراردادهای خدمت همراه با ریسک و خطر به حساب می آیند. باین وجود تغییرات در ارتباط با نگرش صنعت نفت به روابط قراردادی با پیمانکاران و سرمایه گذاران بین المللی با نظر به گیرایی بیشتر این قراردادها برای پیمانکاران یا سرمایه گذاران از یک سو و حفظ حاکمیت و منافع ملی ازسوی دیگر، آشکاراست. (نیکبخت، موسوی، ۱۳۹۴: ۶۶)

۲-۱ مبانی قانونی قراردادهای آی پی سی

اولین بار قانون نفت ۱۳۳۶ به تعیین قلب قراردادی پرداخت (حقیقیان، ابراهیم گل، ۱۳۹۷: ۸۸). این قانون در عمل رژیم حقوقی امتیاز را کنار زده و قراردادهای مشارکت در تولید را برنامه ریزی نمود. قانون نفت سال ۱۳۵۳ یک قدم به جلوتر رفته و قرارداد خدمت را جانشین قرارداد مشارکتی نمود. (موحد، ۱۳۵۷: ۲۵۶) بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، تنگناهای و کمبود های زیادی در قانون اساسی در باب مشارکت بخش خصوصی به

صورت عام و سرمایه گذاران خارجی به صورت خاص، در فعالیت های اقتصادی معلوم گردید. بسی از بخش های اقتصاد، ملی شدند. همچنین طبق اصول ۸۱، ۸۲ و ۱۵۳ قانون اساسی، امتیاز دایر کردن شرکت ها و مؤسسات در امور تجارتي و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقاً ممنوع، استخدام کارشناسان خارجی محدود و هر گونه قرارداد که باعث سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی کشور گردد، ممنوع شد.

اجازه انعقاد و بستن قرارداد بیع متقابل در برنامه های پنجساله توسعه اقتصادی سوم و چهارم و پنجم نیز تاکید شده است. قراردادهای بیع متقابل حالت ویژه و مخصوصی از قراردادهای ریسکی خرید خدمت هستند که پیمانکار طرف قرارداد، عملیات مربوط به کشف و پیشرفت را در برابر دریافت حق الزحمه ای معلومی انجام می دهد. این قراردادها از اول تا حالا با توجه به تغییراتی که در آنها صورت گرفته است دارای سه نسل مختلف بوده اند.

پس از انعقاد و اجرای چندین قرارداد بیع متقابل در طول نزدیک به سه دهه در پروژه های صنعت نفت و گاز کشور، قرارداد جدید نفتی ایران موسوم به آی پی سی از سوی شرکت ملی نفت ایران در سال ۱۳۹۵ معرفی شد (Ghorbani, 2017:68) این قالب قراردادی به استناد جزء (۳) بند (ت) ماده (۳) و ماده (۷) قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱ و براساس مفاد سیاست های ابلاغی بخش انرژی، بندهای ۱۲، ۱۳ و ۱۴ سیاست های اقتصاد مقاومتی و بندهای ۱۲، ۱۷ و ۱۸ سیاست های کلی برنامه ششم توسعه، ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری توسط هیئت وزیران به تصویب رسید. (فرخانی، صادقی، ناصر، ۱۴۰۱: ۴۲۹) مصوبه مذکور در سال های بعد نیز مورد اصلاحات جزئی قرار گرفت و اکنون به عنوان مهم ترین مقرر قانونی در خصوص قراردادهای نفتی در بخش بالادستی به رسمیت شناخته می شود و قراردادهایی بر اساس این مصوبه در صنعت نفت و گاز منعقد شده است.

۳-۱ اهداف الگوی جدید قراردادهای نفتی ایران آی پی سی

منابع و ذخایر نفت و گاز براساس قانون اساسی و همچنین قانون اصلاح قانون نفت، جزء ثروت های عمومی بوده و باید در بهره برداری از آنها به مقوله هایی اندیشید که باعث حداکثر سازی منافع ملی و بیشینه سازی منافع بین نسلی شوند. یکی از اصلی ترین ابزارهایی که در مسیر و راه حداکثر سازی منافع ملی در بهره برداری از منابع هیدروکربنی توسط دولت ها استفاده می شود، قراردادهای نفتی در قسمت بالادستی هستند. این قراردادها با ملاحظات راهبردی و هدف گذاری هایی عظیم تنظیم شده و پروژه های مختلف اکتشاف، توسعه، بهبود و افزایش ضریب بازیافت و نیز تولید و بهره برداری در قالب آنها به مناقصه بین المللی برده می شوند. در مقدمه تصویب نامه هیئت وزیران در رابطه با الگوی جدید مقرر شده است هیئت وزیران به استناد جز (۳) بند (ت) ماده (۳) و ماده (۷) قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱ و با توجه به مفاد بندهای ۱۲، ۱۳ و ۱۴ سیاست های اقتصاد مقاومتی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری و با هدف توسعه حداکثری میدان ها یا مخزن های مشترک اجرای طرح های صیانت از مخازن (بهبود و افزایش ضریب بازیافت) و گسترش اکتشاف و شناسایی کامل منابع نفت و گاز کشور تا سقف تولید اضافه روزانه یک میلیون بشکه نفت خام و دو بیست و پنجاه میلیون مترمکعب گاز طبیعی با اولویت میداین مشترک، شرایط عمومی، ساختار و الگوی قراردادهای بالادستی نفت و گاز را تصویب نمود.

برابر بررسی های به عمل آمده، اهداف این الگوی قراردادی به صورت زیر آورده شده است:

- افزایش ظرفیت تولید نفت و گاز طبیعی کشور و حفظ و ارتقای جایگاه ایران در اوپک و بازار جهانی نفت و گاز طبیعی

- افزایش بهینه ظرفیت های تولید نفت و گاز طبیعی به ویژه در میدان های مشترک

- اجرای طرح های اکتشاف، توصیف، توسعه و تولید و بهره برداری؛

- اطمینان از حفظ و صیانت هرچه بیشتر از مخازن نفت و گاز طبیعی با تأکید بر افزایش ضریب بازیافت مخازن با به کارگیری، انتقال و ارتقای فناوری ملی و توانمندسازی ظرفیت های داخلی؛

- استفاده از شیوه های نوین در اکتشاف، توصیف، توسعه، تولید و بهره برداری از میدان های نفتی و گازی؛

- تشویق و حمایت از جذب و هدایت سرمایه های داخلی و خارجی به منظور توسعه میدان های هیدروکربوری کشور با درجات مختلف خطرپذیری؛

- اکتشاف، توسعه، تولید و بهره برداری از میدا نها، با استفاده از ظرفیت شرکت های صاحب صلاحیت نفتی که می توانند تأمین کننده دانش فنی روز، منابع مالی و خدمات مربوط حسب شرایط هر میدان باشند، بدون انتقال حق حاکمیت و مالکیت بر منابع نفت و گاز و با رعایت موازین تولید صیانت شده، با ارزیابی روش هایی که تاکنون در کشور مورد عمل قرار گرفته و نیز با بهره گیری از تجارب منطقه ای و بین المللی. (موسوی، نیکبخت، ۱۳۹۴: ۳۹)

۴-۱ دسته بندی قراردادهای جدید نفتی ایران

یک قرارداد نفتی را میشود با وجود داشتن جنبه هایی از حقوق عمومی، نوعی قرارداد خصوصی عنوان کرد که طرفین آن به طور ضمنی با توافق یکدیگر در حقیقت وجود برخی امتیازات (حقوق حاکمیتی) را آن هم در شرایط خاص برای طرف دولتی پذیرفته اند و این امر تناقضی با حاکمیت اراده آن ها و جریان سایر آثار مهم حقوق خصوصی بر قرارداد ندارد. (Lin, 2012: 34)

هدف از بازنگری قراردادهای بیع متقابل و رونمایی از قراردادهای جدید نفتی ایران (موسوم به آی پی سی) تسریع در توسعه میداین نفت و گاز خصوصاً میداین مشترک و افزایش صادرات این محصولات، نزدیک شدن به رویه های پذیرفته شده بین المللی جهت توسعه میداین نفت و گاز کشور، ایجاد بستر مناسب جهت موفقیت در فضای رقابتی، استفاده از تکنولوژی روز در جهت افزایش ضریب بازیافت میداین و انتقال این تکنولوژی به داخل کشور، بین المللی شدن صنعت نفت ایران و در نهایت همسوسازی منافع کشور با شرکت های بین المللی نفتی بیان شده است (Gao, 1994: 138) در همین راستا،

براساس تصویب نامه هیئت وزیران، قراردادهای جدید نفتی ایران به سه دسته به صورت زیر تقسیم بندی شده‌اند:

الف- قراردادهای اکتشاف، توسعه و تولید: منظور قراردادهای اکتشاف (و در صورت کشف میدان یا مخزن تجاری) توسعه میدان یا مخزن و در ادامه، بهره برداری از آن به ترتیب و تا مدت مقرر در قرارداد می باشد. در این دسته قراردادهای واگذاری عملیات توسعه و بهره برداری به صورت پیوسته با عملیات اکتشاف (در صورت کشف میدان یا مخزن تجاری توسط طرف دوم قرارداد و با در نظر گرفتن برنامه های برداشت صیانتی از مخازن نفت و گاز) مجاز می باشد. در این دسته از قراردادها حداقل تعهدات شرکت های پیشنهاد دهنده برای عملیات و سرمایه گذاری در محدوده اکتشافی مورد نظر به روشنی تعیین و از سوی طرف دوم قرارداد تعهد می شود.

ب- قراردادهای توسعه و تولید: شامل قراردادهای توسعه میدانی یا مخزن های کشف شده و در ادامه، بهره برداری از آنها به ترتیب و تا مدت مقرر در قرارداد می باشد.

پ- قراردادهای انجام عملیات بهبود ضریب بازیافت و یا افزایش ضریب بازیافت: شامل قراردادهای انجام عملیات بهبود و یا افزایش ضریب بازیافت در میدانی یا مخزن های در حال بهره برداری بر پایه مطالعات مهندسی مخزن و در ادامه، بهره برداری از آنها به ترتیب و تا مدت مقرر در قرارداد می باشد. مدل جدید قراردادهای نفتی شامل حلقه های مختلف صنعت نفت (اکتشاف، توسعه و تولید) می شود. به این ترتیب آی پی سی در خود سه دسته قرارداد شامل اکتشافی، میدان های توسعه یافته و توسعه نیافته را دارد.

در خصوص نحوه واگذاری قراردادها نیز مستند به مصوبه هیات وزیران، قراردادهای سه دسته تقسیم می شوند:

دسته اول: مستند به بند (الف) ماده (۲) و بند (الف) ماده (۶) تصویب نامه هیئت وزیران، در این دسته از قراردادها که برای انجام عملیات اکتشافی در یک منطقه قراردادی معین و عملیات توسعه ای که متعاقب کشف منابع هیدروکربنی در مقادیر تجاری انجام خواهد شد، شرکت ملی نفت ایران، حداقل تعهدات اکتشافی و حدود هزینه هایی مربوط به آنها را تعیین و با

رعایت قوانین و مقررات مربوطه از شرکت های معتبر و صاحب صلاحیت نفتی دعوت به ارائه پیشنهاد می نماید و در نهایت با شرکتی که مناسب ترین پیشنهاد را ارائه دهد (بیشترین میزان تعهدات و هزینه های اکتشافی را تقبل نموده باشد) قرارداد منعقد می نماید.

قراردادهای دسته دوم و سوم: براساس بند «ب» ماده ۶ مصوبه هیئت وزیران، برای انجام عملیات توسعه یک میدان کشف شده، و یا انجام سرمایه گذاری به منظور بهبود و یا افزایش ضریب بازیافت در هر یک از میداین در حال تولید، شرکت ملی نفت ایران، با انجام مطالعات مهندسی میدان یک طرح توسعه اولیه ارائه کرده و بخشی از اطلاعات مربوط به میدان مورد نظر را در اختیار شرکت های معتبر و صاحب صلاحیت نفتی قرار داده و از آنها دعوت به ارائه پیشنهاد می نماید و پس از بررسی پیشنهادهای دریافتی و ارزیابی فنی مهندسی آنها با شرکتی که هم مناسب ترین پیشنهاد را به لحاظ فنی ارائه نموده و هم دستمزد متناسب تری را مطالبه کرده باشد. حسب مورد وارد مذاکرات قراردادی شده و یا قرارداد منعقد می نماید. (Schwartz, 2003:145)

۵-۱ ویژگی های قراردادهای آی پی سی

ویژگی های هر قرارداد نفتی را اهداف طرفین قرارداد تعیین می کند (امامی میبیدی، هادی، ۱۳۹۶: ۸۰) یکی از مهم ترین ویژگی های نسل جدید قراردادهای نفتی ایران، افزایش جذابیت اقتصادی قراردادهای بیع متقابل است، به طوری که در این قراردادها به ازای هر بشکه افزایش تولید نفت و گاز طبیعی یک پاداش در نظر گرفته شده است. بر این اساس، در این قراردادها شرکت ملی نفت ایران ضمن رقابت با عراق به عنوان رقیب سنتی در بازار نفت، می تواند برای افزایش ضریب بازیافت مخازن هیدروکربوری هم زمان با افزایش تولید صیانتی نفت و گاز هم برنامه ریزی کند. از سوی دیگر در این قراردادها، توسعه بخش بالادستی صنعت نفت شامل اکتشاف، توسعه و بهره برداری به صورت متمرکز دیده شده، ضمن آنکه برحسب نوع مخازن هیدروکربوری در نقاط مختلف نفت و گاز خیز کشور همچون زاگرس جنوبی، مناطق نفت خیز، دریای خزر، خلیج فارس، غرب کارون و مناطق

مرکزی ایران تفاوت‌ها و مزیت‌های فنی و عملیاتی در متن قراردادهای دیده شده است. نسل جدید قراردادهای نفتی ایران که با در نظر گرفتن تجربه نسل‌های قبلی، از امتیاز انحصاری داری تا نسل سوم قراردادهای بیع متقابل، تنظیم گردیده دارای ویژگی‌های شاخص از جمله: احتراز از گرفتاری‌های فعلی قراردادهای بیع متقابل، حرکت به سمت مدل‌های شناخته شده و استاندارد جهانی، تعادل بین ریسک و پاداش، بیشینه کردن مشوق‌های سرمایه‌گذاران در نواحی با ریسک بالا و پایین، یکپارچگی عملیات اکتشاف و توسعه و تولید، بیشینه سازی تنظیم منافع طرفین قرارداد، بهترین رویکرد فنی به عملیات، مشارکت برای عملیات بهتر، بیشینه کردن ضریب برداشت، اتخاذ مدلی برای عملیات بهبود و افزایش ضریب بازیافت، در الویت قرار دادن به میادین مشترک، انعطاف در تغییرات مربوط به هزینه و مقیاس و... می‌باشند (صادقی زیازی، شفقتی، ۱۳۹۶:۷۳)

با توجه به وابستگی بودجه عمومی دولت به درآمدهای ناشی از تولید و صادرات نفت، کمبود سرمایه لازم برای توسعه میادین جدید منجر به وارد آمدن فشار تولید بر میادین در حال تولید کنونی جهت تامین منابع ارزی کشور می‌گردد. این مسئله به نوبه خود، تولید غیر صیانتی و هدر رفت قسمتی از ذخیره این میادین را به دنبال داشته است. همچنین عدم دسترسی به تکنولوژی کافی در زمینه توسعه و بهره برداری از این میادین، باعث کاهش نرخ ضریب بازیافت و از دست دادن بخشی از سرمایه ملی می‌گردد. لذا نیاز به سرمایه و تکنولوژی که عموماً در اختیار شرکت‌های بین‌المللی نفتی است، کشورهای صاحب ذخایر نفتی را به سمت تدوین قراردادهای نفتی با این شرکت‌ها سوق می‌دهد. (Kayser, 2013:754)

در نسل چهارم قراردادهای ایران، تلاش گردیده تا ضعف‌های قراردادهای بیع متقابل برطرف شود. در این نسل، پیمانکاران در سه مرحله اکتشاف، توسعه و تولید حضور دارند. برخلاف قراردادهای بیع متقابل که طول مدتشان ۵ تا ۷ سال بود. مدت زمان این قراردادها به حدود ۲۵ سال افزایش یافته است. نرخ سود شرکت‌های بین‌المللی نیز انعطاف‌پذیر، قابل مذاکره و به تناسب ریسک میدان در نظر گرفته شده است اما مهمترین تفاوت این دو نسل از

قراردادها را باید در امکان ثبت ذخایر در فهرست دارایی های پیمانکاران دانست که البته این قابلیت صرفاً مختص میداین مشترک و میداین دارای ریسک بالا می باشد که این ویژگی انتقادات بسیاری را نیز به همراه داشته است. مدیریت پروژه ها نیز از طریق همکاری مشترک انجام می شود و در واقع مدیریت به طور مشترک با شرکت ملی نفت و شرکت خارجی طرف قرارداد است. در بخش تامین مالی نیز ابتدا هزینه های اکتشاف برای یک بشکه نفت تعیین می شود که این هزینه ها بر اساس شرایط بازار قابل تغییر و تعدیل است و زمانی که قرارداد به مرحله توسعه رسید، هزینه های اکتشاف در زمان تولید باز گردانده می شود. البته میزان بازپرداخت مخارج و هزینه ها نباید از ۵۰ درصد کل تولید و درآمدهای حاصل از محصولات تولیدی برای یک میدان فراتر رود.

در بخش اکتشاف، حداقل تعهدات این بخش انواع عملیات لازم مانند مطالعات زمین شناسی، ثقل سنجی، لرزه نگاری، حفاری، ارزیابی مخازن با هدف کشف میدان یا مخزن تجاری را شامل میشود. و انجام کمترین سرمایه گذاری لازم برای عملیات ذکر شده در مدت معین در قرارداد، توسط طرف دوم قرارداد (شرکت خارجی) تعهد می شود. تعهد طرف دوم قرارداد به برداشت صیانتی از مخازن نفت و گاز در تمام دوره قرارداد با به کارگیری فن آوری های جدید و پیشرفته و سرمایه گذاری های لازم مانند طرح های بهبود و یا افزایش ضریب بازیافت متناسب با پیچیدگی های میدان یا مخزن نیز یکی از بندهای قرارداد (قسمت ج، ماده ۳ قرارداد آی پی سی) است و پاداشی نیز برای دادن انگیزه به شرکت های خارجی برای بهبود تولید صیانتی در نظر گرفته شده است. این موضوع باعث خواهد شد که شرکت خارجی تمام توان خود را برای برداشت بیشینه از میداین نفتی به کار گیرد..

در قراردادهای قرارداد آی پی سی، با توجه به امکان تغییر رفتار میدان و تحولات بازار، در زمان عقد سقفی برای هزینه های سرمایه های در نظر گرفته نشده است و میزان هزینه هر ساله در قالب برنامه و بودجه تصویب شده توسط کمیته مشترک توسعه میدان، تعیین می گردد و انحراف تا ۵ درصد از میزان تعیین شده در این برنامه جایز است. هزینه های سرمایه ای مستقیم در

اقساط ۵ الی ۷ ساله و سایر هزینه ها به همراه دستمزد پیمانکار هر ساله از محل ۵۰ درصد عواید میدان به پیمانکار پرداخت می گردد. زمان شروع پرداخت نیز بعد از رسیدن به تولید اولیه تعیین شده است. هزینه های بانکی تنها به تأخیر در بازپرداخت مطالبات پیمانکار تعلق می گیرد. همانند قراردادهای بیع متقابل، مالیات پرداخت شده تحت عنوان هزینه های سرمایه ای غیرمستقیم به پیمانکار بازپرداخت می شود.

عایدی پیمانکار با توجه به میزان تولید روزانه معین می گردد و نرخ آن با توجه به عوامل پنجگانه (قیمت نفت، نوع و میزان ریسک توسعه میدان، عامل R و سطح تولید) متغیر است. حقوق معین شده، هر سله همراه با بازپرداخت هزینه های سرمایه ای، بانکی و عملیاتی از محل ۵۰ درصد درآمد میدان به پیمانکار داده میشود.

همانطور که حقوق و عایدی پیمانکار با سطح تولید از میدان رابطه مستقیم دارد، پیمانکار با در نظر گرفتن ریسک عدم دستیابی به سطح تولید، بیشترین سطح تولید که با ریسک تقریباً کم امکان دستیابی به آن وجود دارد را پیشنهاد میدهد. با توجه به حضور شرکت خارجی در زمان بهره برداری و ایجاد ارتباط مستقیم میان دستمزد و سطح تولید از میدان، داعیه ی کافی برای به کارگیری فناوری های جدید در امتداد دستیابی به بیشترین تولیدی انباشتی برای پیمانکار به وجود آمده است. براساس نظر برخی حقوقدانان، تفاوت کلیدی میان نسل جدید قراردادها و سیستم بیع متقابل در سه مقوله است: طول قرارداد، مدیریت و فاینانس. طول مدت قراردادهای بیع متقابل معمولاً پنج تا هفت سال بوده و شرکت طرف قرارداد باید بعد از اینکه توسعه میدان را به پایان می رسانند، میدان را به شرکت ملی نفت باز گردانند. (صابر، ۱۳۹۲: ۲۷۷).

۶-۱ اصول حاکم بر قراردادهای جدید نفتی ایران

بند «ب» ماده ۱۴ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران که به استناد جزء ۳ تبصره ذیل بند «الف» ماده ۱۲۵

قانون برنامه پنجم توسعه همچنان نافذ است، در مقام تبیین اصول حاکم بر قراردادهای بیع متقابل بیان می‌دارد:

« به منظور افزایش ظرفیت تولید نفت و حفظ و ارتقای سهمیه ایران در تولید اوپک، تشویق و حمایت از جذب سرمایه‌ها و منابع خارجی در فعالیتهای بالادستی نفت و گاز به ویژه در میادین مشترک و طرحهای اکتشافی کشور، اطمینان از حفظ و صیانت هرچه بیشتر با افزایش ضریب بازیافت از مخازن نفت و گاز کشور، انتقال و به‌کارگیری فناوریهای جدید در توسعه و بهره‌برداری از میادین نفتی و گازی و امکان استفاده از روشهای مختلف قراردادی بین‌المللی، به شرکت ملی نفت ایران اجازه داده می‌شود تا سقف تولید اضافی مندرج در بند (ج) این ماده نسبت به انعقاد قراردادهای اکتشافی و توسعه میدانها با تأمین منابع مالی با طرفهای خارجی یا شرکتهای صاحب صلاحیت داخلی، متناسب با شرایط هر میدان با رعایت اصول و شرایط ذیل اقدام نماید (ابراهیمی، منتظر، مسعودی، ۱۳۹۳: ۳):

۱ - حفظ حاکمیت و اعمال تصرفات مالکانه دولت بر منابع نفت و گاز کشور.

۲- عدم تضمین بازگشت تعهدات ایجاد شده توسط دولت، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و بانک های دولتی.

۳ - منوط کردن بازپرداخت اصل سرمایه، حق الزحمه و یا سود، ریسک و هزینه‌های تأمین منابع مالی و سایر هزینه‌های جنبی ایجاد شده جهت اجرای طرح از طریق تخصیص بخشی از محصولات میدان و یا عواید آن بر پایه قیمت روز فروش محصول.

۴ - پذیرش خطرات و ریسک عدم دستیابی به اهداف موردنظر قراردادی، غیراقتصادی بودن میدان و یا ناکافی بودن محصول میدان برای استهلاک تعهدات مالی ایجاد شده توسط طرف قرارداد.

۵ - تعیین نرخ بازگشت سرمایه‌گذاری برای طرف قرارداد، متناسب با شرایط هر طرح و با رعایت ایجاد انگیزه برای بکارگیری روش های بهینه در اکتشاف، توسعه و بهره برداری.

۶- تضمین برداشت صیانتی از مخازن نفت و گاز در طول دوره قرارداد.

۷- حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی، تولیدی، صنعتی و اجرایی کشور بر اساس قانون حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی، تولیدی، صنعتی و اجرایی کشور در اجرای پروژه‌ها و ایجاد تسهیلات به منظور صدور خدمات مصوب ۱۳۷۵.

۸- رعایت مقررات و ملاحظات زیست محیطی، «صادقی، منجیلی، ۱۳۹۰:۵۶»

مشابه بند فوق در ماده ۳ مصوبه هیئت وزیران در رابطه با «شرایط عمومی، ساختار و الگوی قراردادهای جدید نفتی ایران» مصوب ۱۳۹۵ با اصلاحات بعدی، تکرار شده است. این ماده مقرر می‌دارد:

«ماده ۳- در تمامی قراردادهایی که بر اساس این تصویب نامه منعقد می‌گردند، اصول زیر حاکم می‌باشد:

الف- اعمال حق حاکمیت و مالکیت عمومی بر کلیه منابع و ذخایر نفت و گاز طبیعی کشور از طریق وزارت نفت به نمایندگی از طرف جمهوری اسلامی ایران.

ب- عدم تضمین تعهدات ایجاد شده در قرارداد توسط دولت، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و بانک های دولتی.

پ- منوط کردن بازپرداخت کلیه هزینه های مستقیم، غیرمستقیم، هزینه‌های تامین مالی و هزینه های بهره‌برداری و پرداخت دستمزد طبق قرارداد از طریق تخصیص بخشی (به ترتیب مقرر در بند (پ) ماده (۶) این تصویب نامه) از محصولات اضافی میدان یا عواید حاصل از اجرای قرارداد بر پایه قیمت روز فروش محصول. تشخیص پرداخت به پیمانکار از طریق تحویل محصول میدان یا مخزن یا عواید آن به جای محصول (تا پایان باز پرداخت/پرداخت مطالبات پیمانکار) با شرکت ملی نفت ایران می‌باشد.

ت- کلیه مخاطرات، ریسک ها و هزینه‌ها در صورت عدم کشف میدان یا مخزن تجاری بر عهده طرف دوم قرارداد می‌باشد.

ریسک های عدم دستیابی به اهداف مورد نظر قراردادی یا ناکافی بودن محصول میدان یا مخزن برای استهلاک تعهدات مالی ایجاد شده بر عهده طرف دوم قرارداد می باشد.

تبصره- در صورت عدم کفایت میزان تولید تخصیص داده شده برای پرداخت یا بازپرداخت مطالبات تایید شده پیمانکار در دوره قرارداد، هزینه های بازپرداخت نشده و دستمزد متعلقه پرداخت نشده در دوره طولانی تری که در قرارداد تعریف خواهد شد، از همان مخزن و در سقف مقرر در بند (پ) ماده (۶) این تصویب نامه حسب مورد بازپرداخت یا پرداخت می گردد.

ث- پذیرش دستمزد متناسب با شرایط هر طرح با هدف تامین نرخ بازگشت سرمایه مورد انتظار منطقی، جبران ریسک و ایجاد انگیزه برای طرف دوم قرارداد در به کارگیری روش های بهینه و فناوری های نوین و پیشرفته در اکتشاف، توسعه و بهره برداری.

ج- تعهد طرف دوم قرارداد به برداشت صیانتی از مخازن نفت و گاز در طول دوره قرارداد با به کارگیری فناوری های نوین و پیشرفته و سرمایه گذاری های لازم از جمله اجرای طرح های بهبود یا افزایش ضریب بازیافت متناسب با پیچیدگی های میدان یا مخزن.

چ- تمام عملیات پیمانکار از تاریخ شروع قرارداد به نام و از طرف کارفرما انجام خواهد شد و کلیه اموال اعم از ساختمان ها، کالاهای، تجهیزات، چاه ها و تاسیسات سطح الارضی و تحت الارضی از همان تاریخ متعلق به کارفرما می باشد.

ح- انجام مطالعات ارزیابی زیست محیطی و رعایت مقررات و ملاحظات ایمنی، بهداشتی، زیست محیطی و اجتماعی در اجرای طرحها.

خ- در صورت وقوع شرایط فورس ماژور (قوه قاهره) در هر کدام از دوره های توسعه و بهره برداری که ممکن است موجب سقوط تعهد، تعلیق یا فسخ قرارداد نیز گردد، تسویه حساب در مورد مطالباتی که پیمانکار طبق قرارداد مستحق دریافت آنها می باشد تا زمان رفع شرایط فورس ماژور معلق

گردیده و پس از رفع این شرایط در چارچوب ضوابط قرارداد صورت می پذیرد.

د- چنانچه وزارت نفت تصمیم به کاهش سطح تولید به دلایلی جز دلایل فنی مربوط به میدان یا مخزن داشته باشد، اولویت اعمال چنین کاهشی از سطح تولید میدان ها یا مخزن هایی که متعهد به بازپرداخت نیستند، می باشد و در صورتی که این تصمیم در مورد میدان یا مخزن موضوع قرارداد اتخاذ شود، نباید در بازپرداخت مطالبات سر رسید شده و پرداخت دستمزد متعلقه به پیمانکار تاثیر بگذارد.»

نتیجه گیری

صنعت نفت و گاز به ویژه در بخش بالادستی به واسطه ویژگی هایی مانند طولانی مدت بودن، تنوع عملیات و فعالیت های فنی، ریسک های مختلف (اقتصادی، سیاسی، مالی، حقوقی و...) پیچیدگی و عدم قطعیت های فراوان، نیازمندی به حجم عظیم سرمایه گذاری و منابع مالی، گستردگی منطقه قرارداد و ... از بخش های مورد توجه اقتصادی کشورهای صاحب منابع نفتی بوده است. با توجه به ویژگی های ذکر شده، قالب و شروط و شرایط قراردادهای منعقد در این بخش همواره مورد توجه سرمایه گذاران خارجی به ویژه شرکت های بین المللی نفتی بوده است. در کشور ایران پس از انقلاب اسلامی تا مدت های مدید، مهم ترین قالب قراردادی مورد استفاده، نوع خاصی از الگوی قراردادی خدمت تحت عنوان قراردادهای بیع متقابل یا بای بک بوده است. پس از مدت ها استفاده از این قالب، تغییراتی ایجاد و ضمن در نظر گرفتن الزامات مندرج در قوانین بالادستی مانند عدم انتقال مالکیت منابع نفت و گاز و اجرای طرح حاصل از عواید پروژه، قالب قراردادی جدید موسوم به آی پی سی ایجاد گردید. در این مقاله، قالب جدید قراردادی از جنبه های مختلف: ماهیت، مبانی قانونی، اصول و ساختار، انواع قراردادهای مشمول، اهداف و ویژگی های قرارداد مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان می دهد تغییرات صورت گرفته در قراردادهای بیع متقابل و معرفی قالب قراردادی جدید تا حدود زیادی می تواند تامین کننده منافع صنعت نفت و گاز ایران باشد، مشروط به آنکه از قابلیت های این قرارداد در شرایط مناسب و متناسب با شرایط خاص هر میدان نفتی یا گازی استفاده گردد. از سوی دیگر تغییرات صورت گرفته به ویژه در حوزه مالی قرارداد مانند حذف نمودن سقف هزینه های سرمایه ای می تواند سبب ایجاد انگیزه و جذب سرمایه گذار خارجی در بازار رقابتی بین المللی گردد. از دیگر ویژگی های مهم این قالب قراردادی می توان به رعایت اصول حاکم بر فعالیت های نفتی به ویژه در بخش بالادستی اشاره نمود که همگی در متن مصوبه هیئت وزیران گنجانده شده است. علیرغم نقاط مثبت یادشده، عدم شفافیت و اطلاع رسانی دقیق در خصوص مفاد قالب قراردادی آی پی سی و نیز فقدان مرجع علمی دقیق و قابل استناد جهت انجام تحقیق و پژوهش های

مرتبط با این قالب قراردادی و نیز تصویب آن در قالب مصوبه هیئت وزیران که امکان ابطال آن از سوی دیوان عدالت اداری وجود دارد و از منظر سلسله مراتب قانونی، جایگاه شایسته ای ندارد، لذا اصلح است این قالب قراردادی ضمن اصلاحیه قانونی یا یک قانون مستقل تعریف و شناسایی گردد.

منابع

- ۱- اخلاقی، بهروز، صحرانورد، اسدالله. (۱۳۹۲). بررسی ماهیت حقوقی بیع متقابل نفتی ایران و سازگاری آن با پیمان منشور انرژی. مطالعات حقوق خصوصی، ۴۳(۳)، صص ۱-۱۸.
- ۲- ابراهیمی، سید نصرالله، جعفری ندوشن، شهاب (۱۳۹۷)، قرارداد سرمایه گذاری خارجی نگاهی بر ماهیت، احکام و ویژگی ها، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، ۴۸ (۱) صص ۱-۱۹
- ۳- صادقی بنیس، محمدرضا، منجیلی، غزاله، (۱۳۹۰)، قوانین و مقررات HSE، انتشارات فن آوران، تهران.
- ۴- صابر، محمدرضا. (۱۳۹۲)، بیع متقابل در بخش بالادستی نفت و گاز، تهران، انتشارات دادگستر، چاپ دوم.
- ۵- موحد، محمدعلی، (۱۳۵۷) نفت ما و مسائل حقوقی آن، تهران، انتشارات خوارزمی.
- ۶- صادقی زیاری حاتم، شفقتی زینب، (۱۳۹۶)، جذب سرمایه گذاری خارجی با انعقاد قراردادهای جدید نفتی ایران (آی پی سی). دانش حقوق و مالیه، ۱(۲) صص ۶۵-۸۳.
- ۷- عبداللهی، محسن، شافع، میرشهبیز، (۱۳۸۶)، مصونیت قضایی دولت در حقوق بین الملل، انتشارات معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات ریاست جمهوری، چاپ دوم، تهران.
- ۸- درخشانی، مسعود (۱۳۹۲)، ویژگی های مطلوب قراردادهای نفتی: رویکرد اقتصادی، تاریخی به عملکرد قراردادهای نفتی در ایران، پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران، سال سوم، صص ۵۳-۱۱۳.

- ۹- بهدادی نیا، یوسف، ضیایی، سید یاسر. (۱۴۰۱)، ماهیت حقوقی قراردادهای نفتی ایران IPC از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق ایران. فصلنامه مطالعات بین‌المللی، ۱۹(۱)، ۱۷۷-۱۹۶.
- ۱۰- نیکبخت، حمیدرضا، موسوی، سید حسن. (۱۳۹۴). اصول و ساختار الگوی جدید قراردادهای نفتی ایران. فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۱۸(۷۲)، صص ۳۵-۶۹.
- ۱۱- حقیقیان، مهدی، ابراهیم گل، علیرضا. (۱۳۹۷). رعایت الزامات حقوقی و قانونی در قراردادهای جدید نفتی ایران (I.P.C). پژوهش‌های حقوقی، ۱۷(۳۶)، ۸۷-۱۰۵.
- ۱۲- شیروی، عبدالحسین، ابراهیمی، نصرالله، اصغریان، مجتبی. (۱۳۸۸). اکتشاف و توسعه میادین نفتی ایران از طریق قراردادهای بیع متقلیل. مجله حقوقی بین‌المللی، ۲۶(شماره ۴۱ (پاییز و زمستان))، ۲۶۲-۲۴۳.
- ۱۳- فرخانی، هدایت، صادقی، حسین، ناصر، مهدی. (۱۴۰۱). تحلیل حقوقی تحولات شرط فورس‌ماژور در قوانین نفتی و قراردادهای بالادستی صنعت نفت و گاز ایران. مطالعات حقوق انرژی، ۸(۲)، ۴۲۱-۴۳۶.
- ۱۴- امامی میبدی علی، هادی، احمد (۱۳۹۶)، ارزیابی نظام مالی قراردادهای نفتی بیع متقابل و قرارداد جدید نفتی ایران با استفاده از تکنیک TOPSIS. فصلنامه مطالعات اقتصاد انرژی، ۱۳ (۵۵): ۶۹-۱۰۶.
- ۱۵- ابراهیمی، سید نصرالله، منتظر، مهدی، مسعودی، فرزاد. (۱۳۹۳). اصول قانونی حاکم بر قراردادهای خدماتی بالادستی صنعت نفت و گاز ایران. پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران، ۳(۱۲)، ۱-۲۶.

- 1- Barbieri, Michele, (2009), "*Developing countries and their natural resources*", UNCTAD-virtual Institute..
- 2- Sedco, Inc. v. National Iranian Oil Company and the Islamic Republic of Iran, IUSCT (1986). Case Nos. 128 and 129, American Journal of International Law, Vol 80(4),
- 3- Dongk, L., Na, Y. (2010). Assessment of Fiscal Terms of International Petroleum Contracts, Petroleum Exploration & Development, 37(6), 756-776.
- 4- Edgar Manyuchi, A. (2016). Foreign Direct Investment and the Transfer of Technologies to Angola's Energy Sector. Sage Publications: Africa Spectrum, 51(1)55-83.

- 5- David B. Spence, Corporate Social Responsibility in the Oil and Gas Industry: The Importance of Reputational Risk, 86 Chi.-Kent. L. Rev (2011), p 59.
- 6- Ghorbani, Elaheh (2017) "Ownership of Petroleum Resources in Islam (Twelver Shia) and The Iranian law", Oil, Gas and Energy Law Inteligence.
- 7- Lin, C. Y. Ghandi, Abbas, "An Analysis of the Economic Efficiency of Iraq's Oil Service Contracts", p 3. Published by University of California (2012), Accessible at: www.des.ucdavis.edu/faculty/Lin/Iraq_TSC_paper.pdf
- 8- Zhiguo Gao, J.S.D, (1994) international petroleum contracts,current trends and new directions ,graham and trotman limited.
- 9- Schwartz, A. (2003). The law and economics approach to contract theory. Economic Analysis of the Law: Selected Readings, Edited by Wittman Donald.A, Blackwell Publishing, and 141-152.
- 10- Kayser, D. (2013). Recent research in project finance—a commented bibliography. Procedia Computer Science, 17, 729-736.